

En het dorp zal duren ...

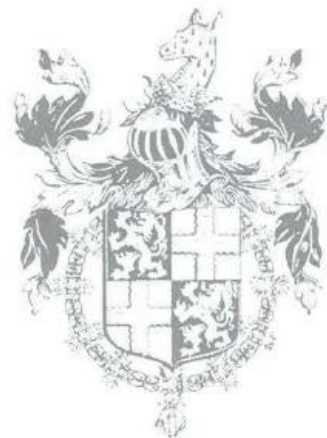

nr 2 - januari 1999

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van witthem" beersel

En het dorp zal duren ...

Jean Baptist Voets als zoeaaf van de paus

nr 2 - januari 1999

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van witthem" beersel

Inhoud

Inhoud	64
Ten geleide ... M. Desmedt	65
Jan Baptist Voets, zoeaaf van de paus M. Desmedt	66
Een verdwenen Alsebergse herberg S. Killens	73
Bedevaartvaantjes uit het zuidwesten van onze provincie M. Vastiau	75
Wasserijen bij de vliet bij de vleet ... J. Brassine	79
Een terugblik ... P. Van Capellen	84
Wie?	86
Errata	86
Colofon	87

door Marc Desmedt
voorzitter van het genootschap

Het tweede nummer is de deur uit: een hele opluchting zowaar. Om de drie maanden een publicatie verzorgen is immers geen eenvoudige zaak.

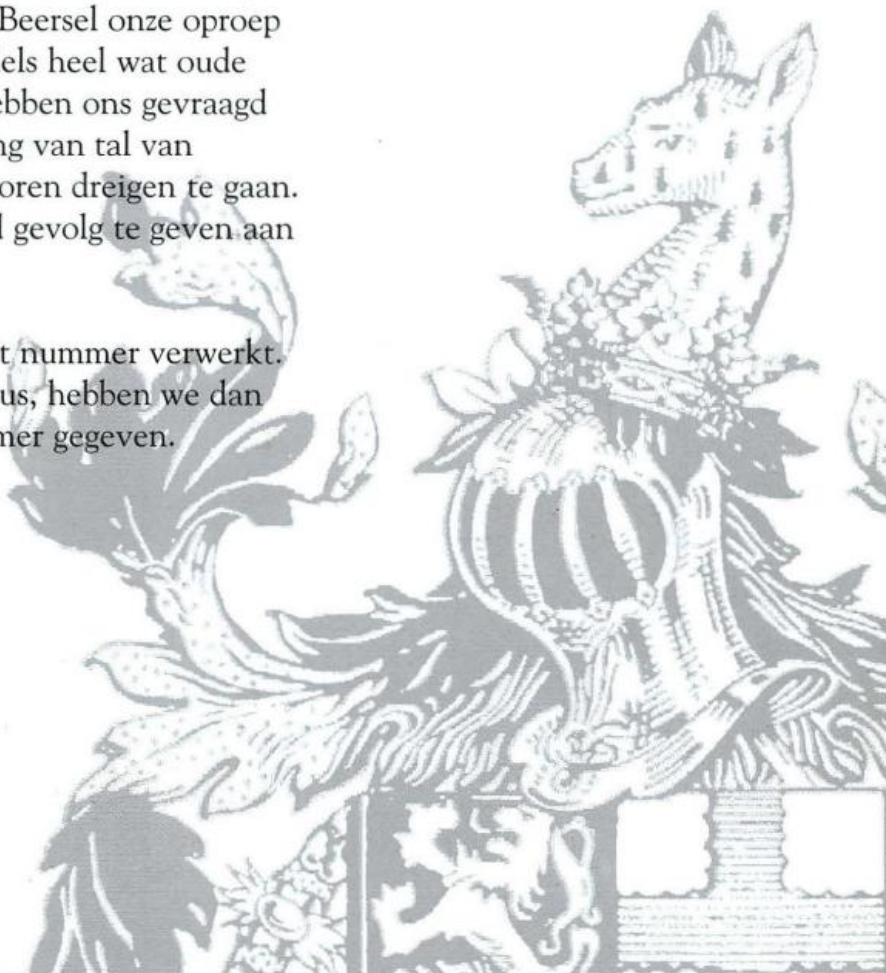
Onze afspraak was twee nummers, één in april en het tweede in oktober, met telkens een "uitgebreid" artikel. Tussenin een wat "dunnere" editie met korte bijdragen en losse snippets.

Laat ons bij gelegenheid maar eens weten wat jullie ervan vinden.

Het is voor ons een grote voldoening dat heel wat dorpsgenoten, en ook mensen van buiten Beersel onze oproep hebben beantwoord zodat we inmiddels heel wat oude foto's toegestopt kregen. Anderen hebben ons gevraagd zorg te willen dragen voor de bewaring van tal van voorwerpen die anders definitief verloren dreigen te gaan. We doen er alles aan om een passend gevolg te geven aan de vele suggesties die we ontvingen.

Een aanbreng hebben we alvast in dit nummer verwerkt. De hoofdfiguur, de soldaat van de Paus, hebben we dan ook meteen de ereplaats in het nummer gegeven.

We wensen u veel leesgenot.

C

ÉTATS PONTIFICAUX.

N° d'ordre 4770 (9894)

DIVISION MILITAIRE

PLACE de

Dépôt de

Bataillon des Zouaves.

FEUILLE D'ENRÔLEMENT

de Jean Baptiste Voets pour deux ans.

Aujourd'hui le 10 Janvier mille huit cent septante le nommé
 Jean Baptiste Voets fils de Sébastien
 et de Rosalie Walschot né à Beersel
 le 5 février 1846 ayant eu en dernier lieu son domicile à Beersel
 province de Brabant condition célibataire
 a été admis au service de SA SAINTÉTÉ comme simple soldat dans le bataillon des Zouaves
 s'obligeant à servir fidèlement pendant deux années et à prêter le serment prescrit dans les mains
 de l'autorité compétente, présentant à cet effet les documents ci-après désignés, lesquels ayant été
 trouvés en règle et conformes aux prescriptions du règlement pour les recrues, nous soussignés
 nous l'avons admis provisoirement au nom du Souverain et nous avons promis, au nom du même
 Souverain, au susdit qu'il jouira de tous les avantages de solde,
 masse, habillement, suppléments, récompenses, et de tout ce qui est fixé par la loi du 7 janvier 1852
 et que passé le temps de deux années, pour lesquelles il a pris service, il pourra (en cas qu'il
 ne lui plût pas de continuer à servir) demander son congé, qui lui sera accordée conformément
 aux règlements en vigueur.

Le nommé déclare n'avoir jamais été jusqu'ici
 rayé ou expulsé de quelque corps d'armée que ce soit, connaissant la peine qui attend celui qui,
 expulsé d'un corps s'enrôle de nouveau, et qu'il se soumet, en outre, sans exception, au code et aux
 lois militaires, ainsi qu'aux méthodes et à la discipline qui sont ou seront en usage dans le bataillon
 également sans exception.

DOCUMENTS

Certificat de milice
 Certificat Religieux du curé
 de Beersel
 Voets Jean Baptist

Inschrijvingsformulier van Jean Baptist Voets

Jan Baptist Voets

zoeaaf van de paus

door Marc Desmedt

Tijdens de tentoonstelling van “oude” foto’s en prentkaarten op kermis te Beersel, toonde Marie Therèse Vanhaelen uit het gehucht Dachelenberg mij een merkwaardige foto van haar overgrootvader genomen omstreeks 1870. Ik wist meteen dat hier een boeiend verhaal aan vast zat.

Op de foto staat een ten voeten uit gefotografeerde fiere en zelfverzekerde jonge soldaat, uitgedost in een prachtig maar toch zeer ongewoon uniform. Dit, zei Marie Therèse mij, is mijn overgrootvader, en aan hem hebben we onze bijnaam te danken. Hij was een zoeaaf van de paus. Hij vertrok naar Rome om er tegen het leger van Garibaldi te vechten. Toen de oorlog voorbij was, keerde hij naar Beersel terug. Zijn kledij moet bij de geburen nogal wat indruk gemaakt hebben. Toen ze hem vroegen “en van waar komt ge nu”? antwoordde hij “van bei de poaus”! Het is van toen af dat zijn familie en dus ook de afstammelingen de bijnaam kregen “dêi van de poaus”.

Jan Baptist Voets werd op 5 februari 1846 geboren op de Laarheide te Beersel. Zijn vader Sebastianus was er landbouwer en zijn moeder Rosalia Walschot huishoudster. Ze hadden zes kinderen: Jacobus, (onze) Jan Baptist, Franciscus, Philippus, Elisabeth en Joanna Maria. Hij moet wel een handige jongen zijn geweest want hij ging in de leer om schrijnwerker te worden. Op dat ogenblik zal hij nog niet geweten hebben dat hem in het verre Italië een avontuur wachtte.

De gebeurtenissen in Italië

In 1859 was de eenmaking van Italië volop op gang gekomen nadat in veldslagen te Magenta en te Solferino de Oostenrijkers door een verenigd leger van Fransen en

Piëmontezen (Italianen) verslagen werd. De Oostenrijkers moesten Noord-Italië bijna volledig prijsgeven en ontruimen. Sardinië-Piemonte was de kern van het toekomstige eengemaakte Italië, waar Lombardijë, Parma, Toscane, Modena en Romagna werden bijgevoegd. De politieke figuur die dit bewerkstelligde was Graaf Camillo Benso di Cavour.

Giuseppe Garibaldi daarentegen was de “vrijheidsstrijder” en de toekomstige generaal, die in 1860 met een vrijwilligersleger van duizend “roodhemden” Sicilië veroverde en via Calabrië ook Napels onderwierp. Zijn leger zou daarna naar Rome opgerukt zijn, mocht de regering van Piëmont, dat internationale verwickelingen vreesde, hem niet tegengehouden hebben. Zelf had het leger van Piëmont de pauselijke troepen verslagen in de veldslag bij Castelfidardo en had meteen toch een belangrijk deel van de pauselijke staten ingelijfd.

In 1861 volgt in Turijn de plechtige uitroeping van de oprichting van het koninkrijk Italië, met aan het hoofd Koning Victor Emanuël. Alleen Venetië, dat nog in handen was van de Oostenrijkers en de kleine Pauselijke staat dat Rome en Latium omvatte, ontbraken nog aan de eenmaking. En die wil Garibaldi koste wat kost innemen. In 1864 zijn de Oostenrijkers door de kerende krijgsgesbeurtenissen verplicht Venetië af te staan. Drie jaar later valt Garibaldi de pauselijke staat opnieuw aan, maar met de bescherming van Napoleon III, die het eengemaakte Italië vreest, wordt hij verslagen in een veldslag bij Mentana.

Het onafwendbare gebeurt dan toch in 1870. De Frans-Duitse oorlog breekt uit. Napoleon III trekt zijn troepen terug uit Rome om ze te kunnen inzetten in de strijd tegen Duitsland. Garibaldi slaat opnieuw toe. De pauselijke troepen, die de overmacht niet aankunnen verdedigen zich dapper, maar wanneer een bres geslagen wordt in de muur aan de Porta Pia is verdere tegenstand nutteloos. Er blijft Paus Pius IX niets anders over dan zich binnen de muren van het Vaticaan terug te trekken waar hij tot het verdrag van Lateranen zo goed als gevangen zit.

*Het zoeavenleger als
miniaturesoldaatjes*

De oprichting van een regiment Pauselijke Zoeaven

Op 18 mei 1860, precies zeven dagen nadat **Garibaldi** in Sicilië ontscheepte, werd onder de leiding van generaal **de la Moricière** een aanvang gemaakt met de samenstelling van een pauselijke strijdmacht.

In september bestond de krijgsmacht al uit vier compagnieën. In totaal zowat 450 man sterk en bijna uitsluitend samengesteld uit Fransen en Belgen. Dit legerkorps droeg de naam "**tirailleurs franco-belges**". Hetzelfde jaar nog werden ze ingezet in de slag bij Castelfidardo en nadien tegen de benden van Garibaldi in de provincie Viterbe aan de Toscaanse grens. Toen de leiding overging in handen van de luitenant kolonel **Becdelièvre**, besliste deze bij decreet van 1 januari 1861 het bataljon "**tirailleurs franco-belges**" te ontbinden en het onmiddellijk te vervangen door een bataljon "**Pauselijke Zoeaven**".

De oorsprong van de naam "Zoeaaf" is toe te schrijven aan een Kabilische stam uit Noord-Afrika en is afgeleid van het Berberse woord "Zwawa". Het eerste zoeavenkorps werd opgericht door de Fransen in Algerije in 1830. Het was oorspronkelijk uitsluitend samengesteld uit Kabilische strijders in Turkse klederdracht.

Het is naar model van deze strijdmacht dat de pauselijke zoeaven, uitrusting inclusief, werden opgericht. In de volksmond betekende zoeaaf zoveel als "man die van niets bevreesd is".

Tussen 1864 en 1870 wordt in heel katholiek Europa geronseld. Naast Belgen, voor het overgroot deel Oost- en West-Vlamingen, en Fransen zijn ook heel wat Nederlanders en in beperkte mate ook Engelsen en Ieren bereid om dienst te nemen in het pauselijk zoeavenleger. Begin 1867 bestaat het uit één regiment van twee bataljons, ieder bestaande uit zes compagnieën en één reservecompagnie. Na de overwinning in Mentana op Garibaldi breidt het verder uit tot drie bataljons met respectievelijk zes, zeven en acht compagnieën en vier reservecompagnieën. In 1869 bereikt de strijdmacht haar maximale grootte. Het regiment bestaat dan namelijk uit vier bataljons met elk zes compagnieën en vier reservecompagnieën. In dat jaar worden er zelfs een honderdtal Canadezen ingelijfd. Het ronselen verloopt niet altijd vlekkeloos. De paus

verkeert in nood en er wordt als het ware een “moderne” kruistocht georganiseerd. In een aantal gevallen worden

jongens, die pas vijftien à zestien jaar oud zijn, gerekruteerd. Kenmerkend is dat meestal twee, drie of zelfs meer mannen uit eenzelfde gemeente gelijktijdig de stap naar de inlijving zetten. Hier gaat ongetwijfeld meer dan persoonlijke overtuiging schuil.

Zo ook verschijnt op maandag 10 januari 1870 Jan Baptist Voets te Brussel op de aanmonstering en tekent hij voor twee jaar dienst. Hij is dan bijna 24 jaar oud en levert een certificaat van militie af alsook een “religieus” certificaat van Jan Frans Crols, de pastoor van Beersel. Dezelfde dag nemen, benevens vijf Nederlanders en één Engelsman, ook vier andere Belgen dienst.

Het zijn:

- de 16-jarige Antwerpenaar Jean Pècher;
- de 25-jarige Westmallenaar Jan Baptist Willems;
- de Kortrijkzaan Hector Steyt, een 19-jarige kleermaker die heel wat onderscheidingen kreeg;
- de 28-jarige Lokerse wever Aloys Verbruggen.

Jean Baptist Voets als zoeaaf

Jan Baptist wordt enkele weken later, op 17 februari om precies te zijn, in Rome ingeschreven onder het stamnummer 9894. De reis duurde dus meer dan een maand wat erop wijst dat deze te voet afgelegd werd. Hij was 1 m 60 groot en dus eerder klein van gestalte. Hij had blond haar en bruine ogen.

Het verblijf in Rome was van korte duur. De aanval die Garibaldi's leger inzet op Rome, nadat de Franse legers vertrokken waren, duurt slechts enkele dagen. De weerstand van de zoeaven is eerder symbolisch. Op 20 september valt Rome. De dag nadien wordt het Zoeavenleger ontbonden en na een korte gevangenschap van enkele

weken keerden alle Belgen naar huis terug. Een aantal vrijwilligers geraakte helemaal niet in Rome. Op 31 augustus 1870 komt er namelijk te Brest nog een groep Canadezen toe. Omwille van de Frans-Duitse oorlog kunnen ze niet onmiddellijk doorreizen en moeten ze twee weken wachtend doorbrengen in Lesneven, een klein dorpje in de Finistère. Daar vernemen ze de inneming van Rome. De 116 Canadezen dienden dan ook onverrichter zake naar hun land terug te keren. De Zoeavengeneraal de Charette ondernam later een reis naar Canada waar hij hen voor de geleverde inspanning toch nog opnam in het zoeavenleger. Dit was slechts een symbolische erkenning, aangezien het regiment toen reeds ontbonden was. Ze ontvingen ook een ereteken. Drie Belgen die zich alsnog te Brussel aanboden, verkeerden eveneens in deze situatie. Het waren de 15- jarige Jan Baptist Moulaert, de 17- jarige Adolphe Mallengier en de 15- jarige François De Ruyck, alle drie Bruggelingen. Ook zij werden nog erkend en zijn aldus de laatste drie in het register van de zoeaven van de paus.

Het inschrijvingsregister van de zoeaven leert ons dat er iets meer dan 10.000 aanwervingen gebeurden. In totaal zouden zowat 2.000 Belgen, hoofdzakelijk Oost- en West-Vlamingen naar Italië gaan. Uit onze omgeving noteerden we naast Jan Baptist Voets en een tiental Brusselaars ook nog de volgende drie personen:

Jan Baptist Vanderlinden, geboren in Dworp op de Rilroheide op 18 oktober 1835, zoon van Jan Baptist en van Maria Barbara Paesmans. Het gezin telde zeven kinderen. Zijn moeder overleed in 1860 aan tyfus en het jaar nadien ook zijn vader. Hij liet zich inschrijven als Pauselijke Zoeaaf op 8 juni 1864 en kreeg het inschrijvingsnummer 422 en later in Rome het stamnummer 1522. Hij werd ontslagen op 30 juni 1866, na precies twee jaren dienst.

Henri de Villers, geboren in Sint-Pieters-Leeuw op 4 juli 1847. Hij werd ingelijfd bij de zoeaven van de paus op 7 januari 1869 onder stamnummer 8320. Hij werd sergeant en nam deel aan de verdediging van Rome. Nadat Rome ingenomen werd, liet hij zich inlijven in het Franse leger en nam deel aan de "Campagne de France". Op 26 november 1870 nam hij ontslag uit het leger.

Jozef Mataigne, geboren in Ukkel op 7 februari 1846 en ingelijfd op 6 april 1867 met stamnummer 3921. Hij nam deel aan de campagne van 1867. Hij ontving hiervoor het ereteken van Mentana. Hij werd korporaal in 1868 precies na één jaar dienst en nam ontslag op 16 april 1869. Zoals heel wat andere oudgedienden nam hij op 20 januari 1870 opnieuw dienst (stamnummer 9758) en nam deel aan het beleg van Rome.

De Brusselaar **Alfons Delva**, geboren te Brussel op 19 oktober 1846 en die zich in 1868 liet inlijven en nadien zijn dienst nog verlengde in het vooruitzicht van het beleg van Rome, is volgend verhaal bekend. Toen hij bij het beleg van Rome de wacht van de Sint Martha kazerne verzekerde, werd hij gevangen genomen en opgesloten aan de poort van de Piëmontezen. Hij verbleef er twee dagen op water en brood. Hij meldde zich ziek en nadat een dokter vastgesteld had dat hij pokken had werd hij naar het Sint-Jakobshospitaal gebracht. Heel het traject moest hij te voet afleggen terwijl hij geschopt werd en vuistslagen kreeg en zelfs in het aangezicht met een sigarenpeuk verbrand werd. De mannen van Garibaldi waren dus niet bepaald hoffelijk voor hun verslagen tegenstanders.

Op 8 augustus 1876 huwde Jan Baptist Voets te Beersel met Barbara Devuyt een dienstmeid in Ukkel geboren op 26 februari 1854, dochter van Jan Baptist en van Elisabeth Vanderstricht. Zij gingen wonen op de Dachelenberg te Beersel.

Zij hadden acht kinderen. Philippina, geboren op 2 december 1875 en door het huwelijk erkend, en verder Rosalia, Franciscus, Elisabeth, Jan Baptist, Josephus, Isabella en Odile.

Rosalia Voets huwde op 17 augustus 1898 met Adolf Alfons Vanhaelen, een schaliedekker uit Beersel. Zij hadden vier kinderen: Karel Michaël, Odile, Maria en Georges.

Karel Michaël huwde te Drogenbos op 7 april 1923 met Maria Catharina Belsack uit Ruisbroek. Ook zij hadden vier kinderen: Marie Therèse Alphonsine, Marie Rose, Romanus en Odile.

Aan Marie Therèse danken we dit mooi verhaal van volkse overlevering. Wat een bijnaam al niet kan losweken.

Een verdwenen Alsebergse herberg

door Stefaan Killens

Toen ik in de zomer van 1988 naar Alseberg fietste om het geboortehuis van mijn vader nog eens te zien, was mijn verwondering groot toen ik zag dat de bijna 200 jaar oude woning was afgebroken; dit gebeurde op 29 juni 1987. Het huis is steeds een herberg en winkel geweest en was gelegen in 'de Dreef' nu Vanderveldenlaan.

In 1888 werd het huis door toedoen van notaris Possoz te Halle verkocht; het werd aangekocht door juffrouw Barbara Walschot, meid bij de pastoor van Everberg. Zij kocht het huis voor 5.000,- Bef van de familie Mertens uit Alseberg en Keymolen uit Brussel. Het huis werd bewoond door haar neef J.B. Sleewagen-Holleman, schoenmaker en herbergier. De heer Sleewagen, ook "Tist van Meinke" genoemd, was bijzonder gekend voor het maken van speciale schoenen in pinkleder, orthopedische schoenen gemaakt op houten leesten en aangepast aan de voeten van de klant. Hij was ook leverancier van het klooster van de Duitse Zusters van Alseberg. Deze nonnen bleven daar tot in 1914. Het waren zusters van de Christelijke Liefde, Dochters van de Onbevleete Ontvangenis, een orde gesticht door barones Paulina van Mallinckrodt in 1849. Zij waren in 1877 uit Duitsland verdreven en namen in Alseberg de nevens de kerk gelegen meisjesschool over.

De herberg heette in die tijd 'de Zeven Fonteynen'. Onder impuls van E.H. Jan Bols, de welbekende pastoor van Alseberg⁽¹⁾, kreeg ze weldra de benaming "de Vlaamse Leeuw"⁽²⁾. Vóór de herberg stonden drie grote bomen. Naast "de Vlaamse Leeuw" stond de herberg "In de Nachtegaal", tevens ook bakkerij, uitgebaat door De Coen. Rechtover ons huis stond nog een andere herberg "In de Vlasbloem". Dit huis van jongere datum staat er nog. Het was bewoond door de heer Jaak Albert, vader van de ereburgemeester Jean Albert.

¹ Over Jan Bols (1842 - 1921) meer in: J PERSYN "Bols, Jan", Nationaal biografisch Woordenboek, 2, Brussel. Koninklijke Vlaamse Academiën van België, 1966, kol 72-74.

² Een foto van de herberg is te zien in De Geschiedenis van Alseberg door Constant THIJS en in Alseberg in oude prentkaarten.

⁻³⁻ E. H. Sleewagen is priester gewijd te Mechelen in 1910. Hij was onderpastoor te Galmaarden, daarna in S.S. Jan en Stefaan in de Miniemen te Brussel, dan te Tourinnes-la-Grosse. om vervolgens pastoor benoemd te worden te Opheilsem en te Neerijse. In 1934, toen de Lieve Vrouw van Alseberg gekroond werd, mocht hij als oudste priester geboren te Alseberg, de kroon dragen in de Mariastoet. Wegens ziekte moest hij echter die eer aan iemand anders overlaten.

In 1912 liet men nabij "de Vlaamse Leeuw" een ballon opstijgen ter gelegenheid van het aanleggen van de gasleidingen in de gemeente Alseberg. De hele bevolking, met aan het hoofd het volledige gemeentebestuur – met "zwaluwstaart" en hoge hoed –, was aanwezig. De herberg "de Vlaamse Leeuw" is het witte hoekhuis links van de ballon.

In 1907 schonk Barbara Walschot bij testament de woning aan de zoon van haar neef, Frans Sleewagen, een priester⁻³⁻. Zij overleed in 1910. In 1919 verkocht Frans het huis aan zijn zuster en schoonbroer Desiderius Franciscus Killens-Sleewagen. Frans Killens kocht nabij de herberg de aanliggende kavels: nogal drassige grond waarop de broeders van Scheppers hun afval stortten. Hij liet er een atelier bouwen en vervaardigde er meubels uitgewerkt met fruitmotieven, de gekende "doubles corps" (= "doblekors") van Alseberg. Door de economische crisis van de jaren 1930 viel het bedrijf stil.

Zijn twee zonen, Joannes en Jozef, bleven eigenaar tot in 1985. Toen is het goed verkocht aan de heer en mevrouw Vercruysse, apotheker te Alseberg. Het huis is bijgevolg honderd jaar in het bezit geweest van de familie Killens.

Barbara Walschot heeft in 1894 ook de grote kapel links aan de voet van de grote trap van de kerk laten bouwen en ze in 1902 laten schilderen voor de som van 650,- Bef. In 1933, ten tijde van pastoor Kestens, werd ze afgebroken om plaats te maken voor de Mariazaal. De kapel is verderop met dezelfde stenen opnieuw opgebouwd. Zij is toegewijd aan Onze- Lieve-Vrouw-van-Bijstand.

*Bedevaartvaantjes uit het zuidwesten
van onze provincie*

door Michel Vastiau

Bedevaarten nemen een zeer belangrijke plaats in bij de godsdienstbeleving. Het is doorheen de jaren een sterk ontwikkelde vorm van "volksdevotie" geworden.

In tegenstelling tot andere godsdiensten, bestaat er voor de christenen geen gebod of aanbeveling om op bedevaart te gaan. Toch hebben de eerste christenen er naar verlangd om naar eigen "heilige plaatsen" te trekken. Naar de plaatsen waar Jezus Christus geleefd en geleden heeft of waar heiligen of martelaren begraven liggen.

Op bedevaart gaan was zeker in vroegere tijden een beproevende en hachelijke onderneming. In vele gevallen zelfs levensgevaarlijk.

Wat bezielde de mensen om op tocht te gaan, soms blootvoets, op slechte wegen en door koude en ontij naar verre en afgelegen streken te trekken?

De motieven waren uiteenlopend. Meestal wilde men zijn geestelijk leven verbeteren, boete doen, gunsten bekomen. In vele gevallen ook uit dankbaarheid voor een bekomen gunst.

Bijna steeds was aan een bedevaart een zekere vorm van boetedoening verbonden. Als boetestraaf voor misdrijven of grote zonden was het niet ongebruikelijk om een bedevaart naar Rome of naar Sint-Jacob van Compostela op te leggen.

Vooraf het afsmecken van genezing voor alle soorten van ziektes leidde tot bedevaarten. De volksheiligen spelen hierbij een zeer belangrijke rol. Enkele voorbeelden: de H. Lambertus werd aangeroepen voor de lamheid van mensen en dieren, de H. Blasius voor blaren, de H. Leonardus voor pijn in de lenden en in de gewrichten, voor kreupelen en lammen dus, maar ook voor vrouwen in barensood. Voor

een aantal heiligen gaven vooral de manier waarop zij de marteldood stierven, of gebeurtenissen uit hun leven aanleiding tot bedevaarten. De H. Apollonia, die men de tanden uit de mond rukte, werd aangeropen voor tandpijn, de H. Laurentius die op een gloeiend rooster levend verbrand werd, tegen brandwonden, Sint Paulus die door blindheid werd geslagen, tegen oogziekten en Sint Job, die met etterwonden op een mesthoop zat, tegen zweren¹.

De grootste verering gaat echter naar Maria. Aan de meeste Mariabeelden zijn wondere legenden verbonden die bijna steeds verband houden met wonderbare genezingen, reddingen en andere vormen van “bovennatuurlijke” bescherming.

Hier in Brabant zijn er ontelbare plaatsen waar Maria-devotie ook nog vandaag sterk voort blijft leven. In onze streek zijn er de bedevaarten naar de “Zwarte Lieve Vrouw” van Halle, naar O. L. Vrouw van Alseberg en vooral ook naar Scherpenheuvel.

Een aandenken meenemen van een bedevaartplaats is voor de pelgrim een noodzaak. Het moest namelijk bescherming geven aan mens en huis of aan de dieren in de stal. In de oudste vorm kennen we “Vestelkens”, “Pelgrimstekens” of bedevaarttekens onder de vorm van metalen plaatjes met de afbeelding van een heilige of van een gebouw. Later werden ze vervangen door blazoentjes, ruitvormige of ovale prentjes die aan een stokje gekleefd werden.

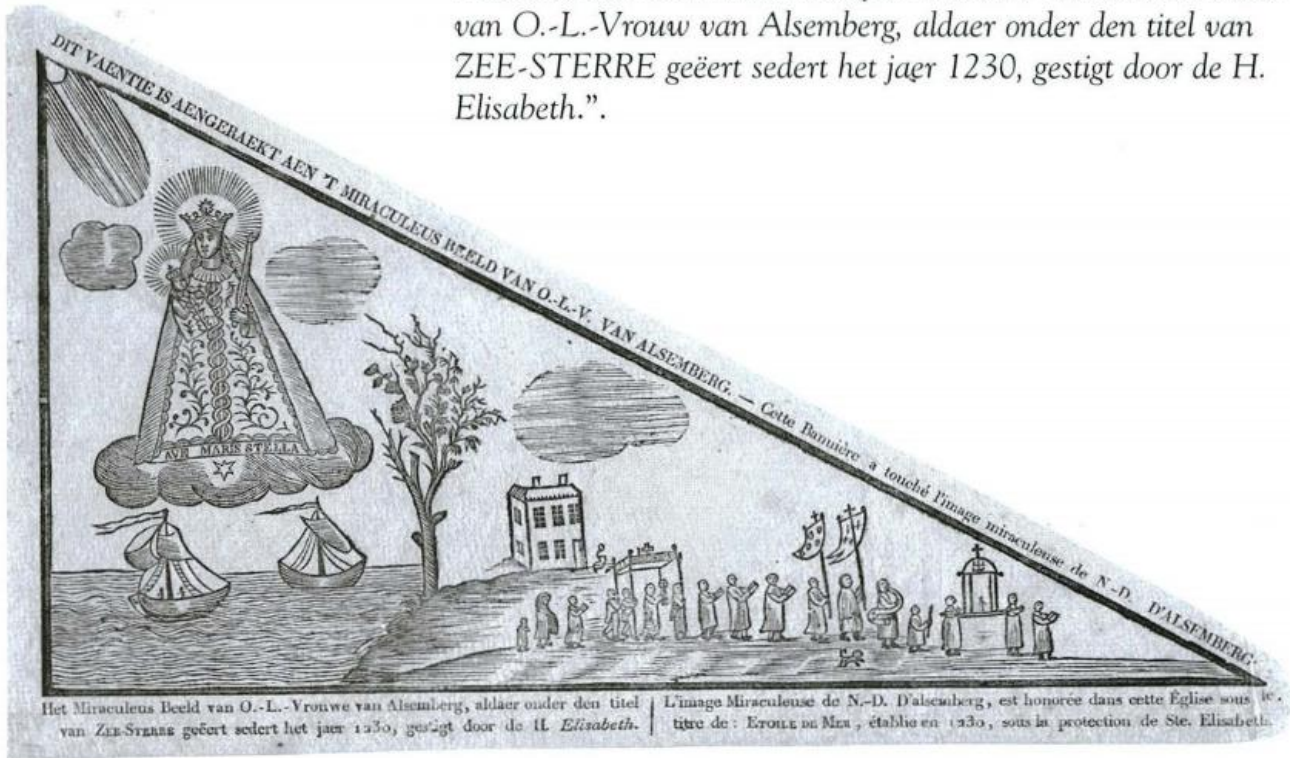
Rond de 16de eeuw ontstonden de bedevaartvaantjes. De meest voorkomende vorm is de rechthoekige driehoek. Eerst op basis van houtsnede, later ook kopergravures en nadien vooral de steendruk.

Er zijn duizenden bedevaartvaantjes afgedrukt. Ieder vaantje met een eigen verhaal. In Halle moet de verkoop wel goed gedraaid hebben, want de Hallenaren kregen de spotnaam “Vaantjesboeren”. In Zuid-Oost-Vlaanderen zegt men trouwens wanneer bij iemand het hemd uit de broek steekt: “Hij komt van Halle”¹.

¹ Eigen Aard - Overzicht van het Vlaamse volksleven Prof. Dr. K. C. Peeters.

Bedevaartvaantje uit Alseberg

In onze gemeente is er vooral in Alseberg een rijke variëteit aan bedevaartvaantjes voor het "Miraculeus beeld van O.-L.-Vrouw van Alseberg, aldaer onder den titel van ZEE-STERRE geëert sedert het jaer 1230, gestigt door de H. Elisabeth."

77

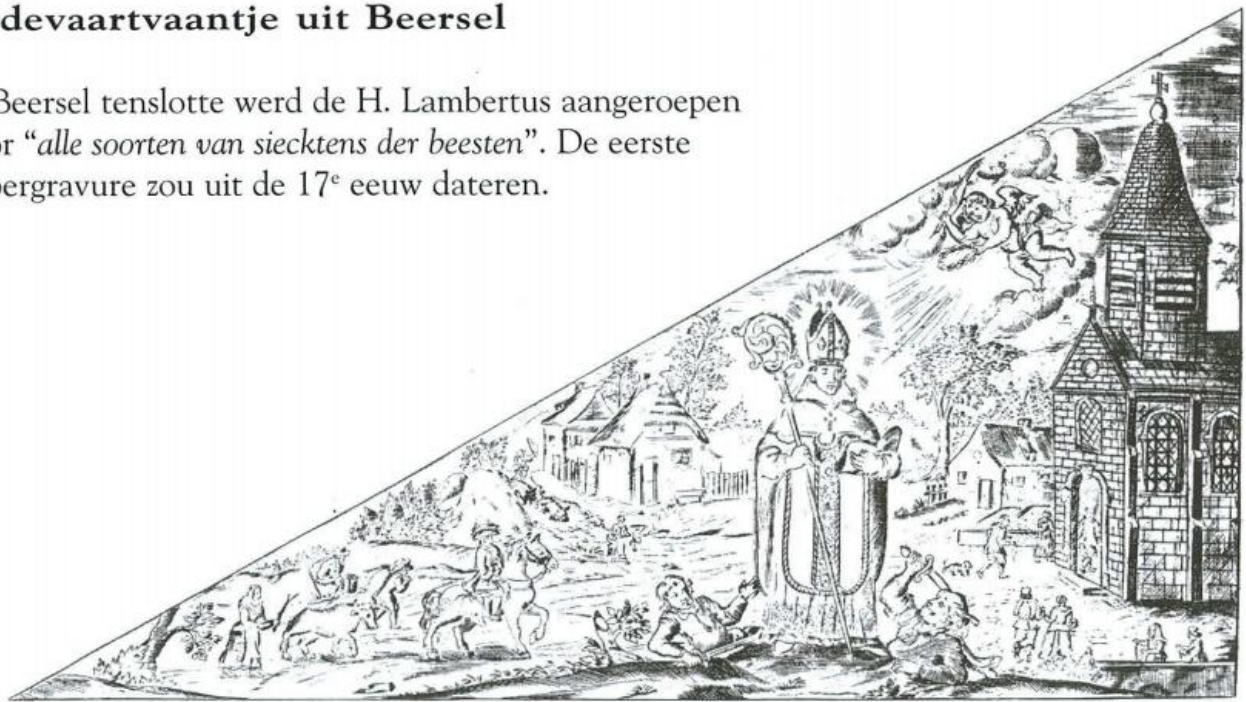
Bedevaartvaantje uit Huizingen

In Huizingen dateren de vaantjes uit de 18^e eeuw en zijn gericht tot twee martelaren, Sint Leonardus en Sint Jan de Doper. Het opschrift op de oudste vaantjes luidt: "HH: Martelaers Bewaert ons van Pefste en flavernÿ, op dat Wÿ door u Voorfpreck geraecken Vry".

Bedevaartvaantje uit Beersel

In Beersel tenslotte werd de H. Lambertus aangeroepen voor “*alle soorten van sieckens der beesten*”. De eerste kopergravure zou uit de 17^e eeuw dateren.

78

Wie over bedevaartvaantjes meer wil weten krijgt hiertoe de gelegenheid, want in de loop van de maand april organiseert het Heemkundig Genootschap “*van Witthem*” Beersel in de Meent een uiteenzetting rond dit thema. Hiervoor hebben we niet minder dan Renaat Van Der Linden, auteur van verschillende verzamelwerken over bedevaartvaantjes, aangezocht.

Bij deze gelegenheid zal ook een tentoonstelling van merkwaardige bedevaartvaantjes uit het Zuidwesten van onze provincie georganiseerd worden.

Michel Vastiau, lid van ons Genootschap en zelf ook kenner en verzamelaar, zal in het derde nummer van ons tijdschrift “*En het dorp zal duren...*” hierover uitgebreid publiceren.

En zoals het n.a.v. een tentoonstelling van vaantjes past, komt er voor de bezoekers en de verzamelaars nog een mooie verrassing bij. Wat het wordt, moet je zelf komen ontdekken !

Wasserijen bij de vliet... bij de vleet...

door Jan Brassine

Wanneer ik op maandagmorgen naar beneden kwam, voelde ik al vlug de nattigheid bij ons thuis. Met "bij ons thuis" bedoel ik het huis van mijn grootouders, bij wie we inwoonden. Grootmoeder baatte een kleine wasserij uit, waarvan ik me als kind nog heel wat herinner. Ik zie nog steeds voor me de ruime wasplaats waar alles vochtig en klam aanvoelde. Tegen de achtermuur stond de waterpomp en daarnaast de deur die toegang gaf tot de vroegere stal en het toilet. Links, tegen de lange, blinde muur bevonden zich twee grote, gemetselde, rechthoekige wasbakken en daarnaast de zwarte strijkkachel. Aan de overkant, tussen twee kleine ramen, stond de wasketel, waaronder hout en kolen werden gestookt. Het linnen, dat in de kuip lag te pruttelen, verspreidde een flauwe geur, in tegenstelling tot het in manden opgehoopte vuile wasgoed, dat stonk naar zweet en muffigheid.... Verder, in de rij, prijken: de klutskuip, de wringer, een paar drievoeten met daarop een rieten bak of een wastobbe. De verlichting en de verse lucht kwamen van boven door twee brede, glazen dakramen die men met een lange haak gemakkelijk kon openduwen of dichtklappen.

Op de hoek van de Vanderveldenlaan en de Kruisdreef bevond zich het vroegere Estaminet: "A la Belle Vue Des Blanchisseries". (Foto omstreeks 1910).

Het gebeurde soms dat één van mijn groottantes, Marie of Sabine, me aan het werk zette. Ik mocht dan water pompen dat langs een zinken gootje naar één van de wasbakken leidde. Maar ik was dat gedoe met die pomp-arm vlug beu en tante Marie, die me tersluiks in de gaten had, zei dan: "Nog tien keren pompen en dan krijg je iets van me.... Ik wist echter wat die beloning inhield en daar ik van tante haar stoppeltjes niet hield, rende ik vlug naar buiten, wetende dat onze vriendschap door mijn vlucht niet werd verbroken....

In het midden van de week was de sleur van het wassen zo goed als voorbij. Bij zonnig weer hingen de lakens, hemden en broeken vrolijk aan de draden boven de weide te wapperen. Maar als het regende, was ons hele huis, tot de zolder toe, één klamme droogplaats.... Op donderdagmorgen deed zich in oma's woning een echte metamorfose voor. In de wasruimte stond de kachel al heel vroeg aan. Alles wat verplaatsbaar was, werd in een hoek op elkaar gestapeld. Een ellenlange plank, met dekens en lakens bedekt, werd op schragen gelegd. Dan togen drie dames, met witte schort getooid, blijmoedig aan de strijk: grootmoeder en haar twee zussen, haar trouwe bedienden. Na de middag voegde moeder zich bij het drietal, nam plaats aan de tafel en verstelde het gewassen linnen van de internen van het pensioonaat van de Broeders, verzamelde de stukken van elke leerling, stelde er een lijst van op en stopte alles voorzichtig in een zak. Van het wasgoed van de particulieren maakte ze dikke piramides en pakte die in wit papier in. En 's zaterdagsmiddags ging alles de deur uit.... Dit zijn de meer dan zestig jaar oude beelden die ik me nog levendig herinner van het bedrijfje van mijn grootmoeder, dat gelegen was aan de Dreef, nu Vanderveldenlaan, zeer dicht bij de Alsebergse grens met Rode.

Aan de overkant van die scheidingslijn, een paar meter daarvandaan, bevond zich de wasserij Popleu, Dreef 24, die nu, meer dan een eeuw, nog steeds welvarend bestaat. Ze werd gebouwd door de echtelieden André Popleu (°1857-†1930) en Joséphine Dereymaeker (°1862-†1934). Eerst hadden ze reeds een dergelijke zaak aan de Fonteinstraat en daarna nog één tussen de Dreef 27 en de Dorpsstraat 30, alle te Rode. Met de jaren werd hun onderneming een bloeiende firma, die op een bepaald ogenblik 35 mensen tewerkstelde, onder wie zestien strijksters. Vóór de Eerste Wereldoorlog beschikte de wasserij over

een stroomgroep waarop de wasmachines waren aangesloten. Ze bezat drie paarden en in 1913 een eerste auto voor de bediening van hun klanten, leden van de adel en de hogere burgerij uit de omgeving en de hoofdstad.

In de schaduw van dit middelgrote bedrijf ontstonden in het eerste decennium van de nieuwe eeuw twee kleine Alsebergse familie zaken: de wasserij van Jan Brassine (°1871-†1955) - Joanna Degreef (°1874-†1959) en die van Michaël Killens (°1880-†1957) - Agnes Demunter (°1881-†1959) eveneens gelegen in de Dreef. Hadden deze mensen zich laten inspireren door het winstgevende voorbeeld van hun burens, de Rodenaren, of was hun ondernemingsijver louter toeval geweest? Geen toeval is alleszins de zeer gunstige ligging van hun inrichtingen in kwestie: een gebied rijk aan bronnen met de beschikking over een haast onbeperkte en kosteloze hoeveelheid water van goede kwaliteit en de mogelijkheid al het afvalwater door middel van een eenvoudige leiding te lozen in de Molenbeek. En daar de twee echtparen eigenaars waren van een woning met erf in deze uitzonderlijke omgeving, viel het hun financieel en ruimtelijk niet zo moeilijk om een werkplaats aan hun eigendom vast te bouwen. Wel dienden ze een ongemene dosis wilskracht en werkzaamheid aan de dag te leggen, want de branche die ze hadden gekozen was zwaar.

Honderd jaar geleden beschikte de kleine zelfstandige wasbaas over geen of weinig machines. Doorgaans liet hij zich bijstaan door een paar vrouwelijke werkkrachten, maar voor deze laatsten, zoals trouwens voor hemzelf bleef het wassen van linnen een aaneenschakeling van manuele verrichtingen: sorteren, weken, inzepen, afkoken (= eerste was), bleken, een tweede maal wassen, spoelen, blauwen, uitwringen, stijfselen (indien nodig), drogen en strijken. En in de winter kon het water o zó koud zijn en in de zomer de zonnegloed zó hevig....

De wasmiddelen in die tijd waren beperkt: Solvay-soda, bruine zeep, marseillezeep en "eau de javelle" (bleekwater). Zeep- en waspoeders zoals Henco, Persil en Soleil kwamen pas rond het midden van de jaren dertig op de markt. Rond die tijd zag men

Het waslokaal van het G. Brugmann - Instituut met wasbakken, wasmachine, wringer en manden. Achteraan bevindt zich het strijklokaal met de mangels. (Foto van vóór de Eerste Wereldoorlog).

ook de eerste huishoudelijke elektrische toestellen in gespecialiseerde winkels verschijnen: wasmachines met een driekwartpaardenkrachtmotor die men nog moest aanzwengelen en droogzwinders. Nieuw was ook de bestelwagen. Die kwam er bijvoorbeeld bij M. Killens-Demunter in 1930, kort nadat hun dochter Antoinette (°1905-†1961) met Prosper van Puyvelde (°1902-†1964) was getrouwd en beiden als jonge vennoten in de ouderlijke zaak waren getreden. De klanten konden nu in een bredere kring worden benaderd en bediend en naast de hoofdstad lagen woonkernen als Waterloo en Eigenbrakel in het bereik. De toekomst zag er riant uit en in 1939 nam de jongere generatie het bedrijf van de ouders over, liet aan de overkant, op de rechteroever van de Molenbeek een nieuw huis bouwen met garage, was-, strijk- en drooglokalen. De installatie van moderne apparatuur zou efficiëntere arbeid mogelijk maken. Ten gevolge van oorlogsomstandigheden werden de pas gevestigde uitbaters echter genoodzaakt hun bedrijf in de loop van 1940 voorgoed te sluiten.

Vervoermiddelen, van welke aard ook, heb ik bij mijn grootouders J. Brassine-Degreef niet meer gezien. Ze wisten zeer vroeg reeds en haast uitsluitend voor het internaat van het Sint-Victorinstituut. Het schone linnen werd in rieten manden door familieleden naar zijn bestemming gebracht. Mijn grootouders sloten hun bedrijf enkele jaren voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

Maar laten we even terugkeren in de tijd. Enkele jaren

vóór de eeuwwisseling kon men aan de westzijde van het huidige Winderickxplein de drukke bezigheid gadeslaan van de familie Firmin Raes (°1856-

Het Winderickxplein omstreeks 1910. Het huizenblok onder de pijl is het eigendom van de familie F. Raes – Mommens. Het nieuwe huis aan de overkant van de Brusselsesteenweg is dat van P. Vastiau waar in 1949 door het echtpaar H. Vastiau – Demol een nieuwe wasserij werd gevestigd.

+1934) - Joanna Mommens (°1858-†1940), hun vijf dochters en drie zonen. Vader Raes had de leiding van een schrijnwerkerij die o.m. trappen vervaardigde. Zijn echtgenote hield een wasserij en zoals dit in de meeste gevallen voorkwam, was zij de “wasbaas”. Met twee, drie dochters en een paar dames uit de buurt werkte ze voor de stad. Eén van haar zonen reed met paard en kar af en aan. Op de hoek van de Brusselsesteenweg hadden ze ook nog een herberg en winkel, waar de andere dochters de klanten bedienden. Wanneer hun familiezaak ophield te bestaan is niet makkelijk te bepalen. Wellicht wel vóór 1914.

Aan de overzijde, Brusselsesteenweg 2-4, begon het echtpaar Hendrik Vastiau (°1895-†1972) - Catharina Demol (°1902-†1978) in 1949 een nieuwe wasserij. Deze werd overgenomen door René Ledermann (°1939-†1967) en echtgenote Marie-Josée Vastiau (°1937) in 1961, vervolgens door het echtpaar Emiel Mombers (°1925) - Julia Geerts (°1927) in 1967. In 1990 had de definitieve sluiting van dit bedrijf plaats.

Als we rekening houden met het mogelijke bestaan in de 18de - 19de eeuw van een wasserijblekerij in de omgeving van de huizen met nummers 50 en 52 aan de Pastoor Bolsstraat, waarachter vroeger een dorpspleintje was gelegen dat de plaatsnaam “den Blijck” droeg, dan komen we tot een bijzondere vaststelling. In de loop van de tijd zijn niet minder dan acht wasserijen gevestigd op een oppervlakte van een paar hectare in de onmiddellijke omgeving van de Molenbeek, ...

... in Alsemberg:

- de wasserij “den Blijck”, Pastoor Bolsstraat 50-52;
- de wasserij F. Raes-Mommens, Winderickxplein 21-25;
- de wasserij E. Mombers-Geerts, Brusselsesteenweg 2-4;
- de wasserij J.Brassine-Degreef, Vanderveldenlaan 15;
- de wasserij M.Killens-Demunter, Vanderveldenlaan 44;
- de wasserij P. van Puyvelde-Killens, Vanderveldenlaan 37;

... in Rode:

- de tweede wasserij Popleu, Dreef 27;
- de derde wasserij Popleu, Dreef 24.

Dankzij deze gegevens is het opschrift van de vroegere herberg van G. Vastiau-Hauwaert, op de hoek van de Dreef, de huidige Vanderveldenlaan en de Kruisdreef makkelijk te begrijpen: “A la Belle Vue des Blanchisseries”

... op de fototentoonstelling van 17 tot en met 20 oktober 1998 en de academische zitting van 16 oktober 1998.

150 jaar Dworpse jaarmarkt en een schandpaal die 50 jaar geleden gerestaureerd werd en plechtig heropgericht, was voor het heemkundig genootschap "van Witthem" de gelegenheid om uit te pakken met een fototentoonstelling.

Deze tentoonstelling "Dworpse figuren uit de tijd van toen" met werk afkomstig uit een Dworps fotoarchief (1915) oogstte veel succes. Honderden bezoekers kwamen de tentoonstelling bekijken en stonden in bewondering voor de kwaliteit van de foto's.

Velen bestelden familieportretten uit deze collectie en probeerden portretten te identificeren. Heel wat ontbrekende namen werden achterhaald, waarvoor hartelijk dank.

Sommigen stelden zelfs spontaan eigen foto's of materiaal ter beschikking van de kring.

Graag danken wij :

- Edgar Winderickx die zijn archief van familielid Herman Lemaire ter beschikking stelde;
- de medewerk(st)ers die de tentoonstelling opbouwden;
- het Provinciaal Domein van Huizingen;
- het jaarmarktcomité van Dworp;
- het gemeentebestuur van Beersel;
- Auvicom Dworp;
- Pacapim;
- Brouwerij Lindemans;
- de talrijke nieuwsgierige bezoekers;
- de bezoekers die het tijdschrift bestelden of lid werden van het genootschap.

Op de academische zitting van 16 oktober werd het nieuwe trimestriële tijdschrift " En het dorp zal duren ... " voorgesteld.

Een volle zaal en een publiek dat geboeid luisterde naar ...

... Hugo Partous, schepen van onderwijs, cultuur en toerisme over het eerste werkjaar;
... prof. dr. Fernand Vanhemelrijck over de kenmerken van het strafrecht in het Ancien Régime;
... Marc Desmedt, voorzitter van het genootschap over de eerste publicatie;
... burgemeester, Hugo Casaer, die het heemkundig genootschap dankte voor zijn werk, het studie- en verzamelwerk en een mooi litho van het Gravenhof als geschenk van de gemeente aanbood.

Nadien volgde de opening van de fototentoonstelling door de burgemeester. Een fijne receptie besloot deze geslaagde zitting.

Burgemeester Hugo Casaer knipte het lint door en opende de fototentoonstelling in aanwezigheid van voorzitter Marc Desmet en ondervoorzitter Edgard Winderickx.

Wie?

Wie beschikt er nog over voorwerpen, oude foto' of misschien zelfs over een filmpje van onze zowat veertig jaar geleden verdwenen processies?

Misschien kunnen we er nog in slagen om een reconstructie te maken.

Ken je een anekdote over voorvallen van voor, tijdens of na de processie dan vertellen we ze graag door aan onze lezers.

Alvast denken we dat dit een thema kan zijn voor een volgende fototentoonstelling.

Errata

Hetgeen vet gedrukt is moet verbeterd worden in het eerste nummer (oktober 1998) van "En het dorp zal duren ...

Dworpsse figuren uit de tijd van toen.

blz. 60

... zoon van de gemeentesecretaris Donat (°Kerkom 6-6-1846 en †**Huizingen** 20-1-1913) ...

... De oudste zoon Raymond (°Dworp 8-1-1878 en †**Heverlee** 6-7-1954) werd priester ...

blz. 61

... Maria (°Dworp 12-2-1881 en †**Heverlee** 20-5-1944) woonde na de dood van haar vader ...

... Herman (°Dworp 25-9-1883 en †**Ukkel** 8-1-1947 zelf studeerde ...

... Hun oudste zoon baron Raymond Lemaire (°**Ukkel** 28-5-1921 en †**Sint-Lambrechts-Woluwe** 13-8-1997) volgde in 1947 ...

Trots stelde het Heemkundig Genootschap hun eerste exemplaar van "En het dorp zal duren ..." voor op de fototentoonstelling tijdens de jaarmarkt van Dworp. Daarop ontving ze van het gemeentebestuur een litho van het Gravenhof.

En het dorp zal duren ...
is het trimestrieel tijdschrift van het Heemkundig Genootschap "van Witthem" -
Beersel

januari 1999 - nummer 2 - jaargang 1

voorzitter : Marc Desmedt
Dwersbosweg -1650 Beersel
02/377.27.94

ondervoorzitter : Edgar Winderickx
Brouwerijstraat 18 - 1653 Dworp
02/380.30.14

secretaris : Lucia Craemers
Waterpoelstraat 24 - 1652 Alseberg
02/380.27.76

penningmeester : Piet Van Capellen
Boomgaardstraat 12 - 1653 Dworp
02/380.35.48

inlichtingen kunt u steeds bekomen in het gemeentehuis van Beersel, dienst cultuur
Frans Samyn
Alsebergsteenweg 1046 - 1652 Alseberg
02/382.08.29

kostprijs : 250 Bef
abonnement : zie lidgeld

het jaarlijks lidgeld bedraagt 500 bef te storten op rekeningnummer 001-3114341-38
van het heemkundig genootschap "van Witthem" Beersel, met vermelding van uw
naam en voornaam + lidgeld 1999

na storting ontvangt u een lidkaart en alle publicaties in desbetreffend jaar

werkten mee aan dit nummer : Jan Brassine - Marc Desmedt - Stefaan Killens - Peter
Meerts - Piet Van Capellen - Michel Vastiau - Edgar Winderickx

verantwoordelijke uitgever : zie voorzitter
layout : Peter Meerts
drukkerij : Idea Communication - Lot

*Heemkundig Genootschap
"van Witthem" Beersel*